

Надійшла до редакції 23.04.2012 р.

УДК 94(477)

Є. Б. БОШ – ПОЛУМ'ЯНА РЕВОЛЮЦІОНЕРКА (ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ)

М. С. Вороніна

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

Реферат. У дослідженні за допомоги гендерного підходу аналізується особистість Євгенії Богданівни Бош (1879–1925), як лідера більшовиків на Київщині та керівника першого радянського уряду УНР. Головування в Народному Секретаріаті не було закріплено юридично, а існувало де-факто, що й дало змогу протягом майже всього радянського періоду маскулінно налаштованим науковцям не згадувати цей факт. Більше того в історіографії, відповідно до гендерно-ідеологічної кон'юнктури, не акцентувалась увага й на офіційній посаді Є. Б. Бош – народний секретар з внутрішніх справ, використовуючи гендерно-нейтральні маркери в зв'язку з прізвищем. Авторка з'ясовує: чи можливо Є.Б.Бош вважати українським прототипом більш відомої російської першої жінки-міністра О.М.Коллонтай. Також досліджується доля її революційних досягнень в історіографії різних періодів.

Ключові слова: гендер, фемінізм, маскулінний.

Наприкінці 90-х років ХХ століття деякі дослідники історії КППС та КПУ розпочали новий етап в історіографії даної проблематики: зосередились на дослідженні життєдіяльності партійних діячів, прізвища яких десятиліттями замовчувались, більш критично аналізувати політику самої партії. Але паралельно стали більш широко доступними й іноземні історичні праці, які вкупі з українськими істориками діаспори «спровокували» бурхливий розвиток штудій з «не радянської» історії України. Таким чином, переосмислення даного періоду з позицій сучасних підходів історичної антропології так і не відбулось. Російські дослідники швидко включилися в цей процес, який розпочали на Заході щодо О. М. Коллонтай та інших, українські ж досі мають змогу йти в авангарді, оскільки Україна довгий час сприймалась лише як складова, тому американські та європейські науковці місцевих особистостей такого ж масштабу не помічали, а наші власні комплекси самоідентифікації та хуторянства цьому тільки сприяли. Є. Б. Бош створила фундамент для дослідження власної діяльності: залишила спогади, які публікувались досить активно до кінця 20-х років ХХ століття як за життя, так і після самогубства в 1925 році [1, 2]. У збірнику документів 1928 року в алфавітному покажчику навпроти її прізвища зазначено: «председатель 1-го Советского правительства на Украине» [3, с. 552]. Наприкінці епохи Сталіна в п'ятому виданні «Полного собрания сочинений» В. І. Леніна у покажчику імен коротка біографія наприкінці була «прикрашена» штампом «...В 1923 году примыкала к троцкистской оппозиции» [4, с. 620], хоча, окрім виконання «держзамовлення» редакторами таку характеристику Є.Б.Бош важко пояснити, оскільки в 1922 році була за кордоном на лікуванні, а на початку 1923 року в зв'язку з загостренням хвороби вона повністю відійшла від політичної діяльності [5]. Одне з перших досліджень уже з'явилося лише за інерцією від хвилі «Хрущовської відлиги» та фактору «В. Терешкової» в 1964 році, в якій авторка Ж. П. Тимченко десятиліття забуття пояснювала тільки «культу особистості Сталіна» [6, с. 92]. Утім наступні роки забуття доводять, що, безумовно, були й

інші чинники, головним із яких є «історіографічна» гендерна дискримінація. Тому важко однозначно робити висновок, що саме більш вплинуло на появу наступного видання: Перебудова чи початок чергової Хвилі фемінізму на теренах СРСР та інституалізації політики гендерної рівності в провідних країнах світу в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століть. Тим не менше в 1990 році були перевидані спогади Є.Бош під редакцією П. Л. Варгатюка, і також відповідальність покладена на сталінізм, утім найбільша цінність цієї книги, в тому, що вперше були опубліковані спогади особистого характеру «Письма к дочерям» [7, с.352–430]. На сьогодні в авангарді переоцінки більшовицького минулого України, зокрема Є. Бош, знаходяться інтернет-ресурси, науковці ж на чолі з Інститутом Історії УАН активно досліджують представників іншого боку барикад або «що поганого зробили більшовики», тому останні двадцять років ми згадуємо першого президента М. С. Грушевського, уряд і політична система якого прогнала, та ігноруємо Є.Б.Бош як першу жінку на чолі держави, уряд якої виграв та проіснував більше 70-ти років і потім його ніхто не «повалив», а він самостійно трансформувався, й в усіх сучасних президентів, як і у більшості представників влади, хто народився до початку 1970-х років має місце комуністичний партстаж. «Переможців не судять» – але, чи розповсюджується це правило на жінок-переможців. Дана розвідка є вже другою спробою авторки розібратися в цій проблемі з гендерним забарвленням [8].

Україна априорі на початку ХХ століття для більшовиків не була головним електоральним полем, навіть 4(17) червня 1917 року Г.(Ю.)П'ятаков на засіданні київського комітету РСДРП(б) заявляв щодо відділення України: «...пролетаріату цей рух не вигідний... Якщо Україна відокремиться митною стіною від решти Росії, то промисловість харківської, чернігівської, полтавської та ін. губерній, яка має ще кустарний характер, буде з успіхом конкурувати з відсталою місцевою фабрично-заводською промисловістю...»[3, с. 156]. Найбільш чисельні більшовицькі організації знаходились на Катеринославщині, в Донбасі зокрема, де були розташовані металургійні та металообробні підприємства з великою концентрацією робітників чоловічої статі (бо навіть незначної фемінізації у цій галузі виробництва до розпалу I Світової війни не відбулось), в решті українських регіонів, напевно, визначним фактором була не стільки наявність фабрично-заводського пролетаріату або залізничників, скільки наявність університетів і відповідно різноманітних Вищих жіночих курсів (Київ, Харків, Одеса) – тобто концентрації освічених, з активною життєвою позицією, емоційних або радикально налаштованих молодих людей обох статей.

Не менш впливовим фактором була наявність домінуючого російського компоненту в ментальності членів РСДРП(б) та співчуваючих, до речі, усі вище перелічені географічні осередки мали значну частку серед населення безпосередньо російської національної меншини, а також русифікованих представників інших національностей, кінець-кінцем університети в Російській імперії владою створювались саме з метою русифікації. Крім того, робітниками найчастіше ставали не українці, і не представники інших національностей, що вже хоча б прожили певний час у даному регіоні, не говорячи вже про те, щоб народилися – тобто тогочасний пролетаріат був носієм абсолютно іншої ментальності. Як згадувалось у мемуарах харківського революціонера Ф.Єгорова про події у місті на межі століть під час буму промислового будівництва: «Со всех концов России повалили рабочие, Польши, Риги, Петербурга, Калуги, Нижний, Орел, Псков и Тверь. Даже и вятичи шли и ехали сюда с котомками за спиной.» [9, арк. 2].

Таким чином, гендерно-ментальний більшовицький парадокс історії України полягає в тому, що, за великим рахунком, РСДР(б) презентували на її теренах росіяни

чоловіки, але більш-менш масовими ці осередки були на Сході, на решті території партія була в зародковому стані, для якого притаманна значна фемінізація складу організації та молодий вік. Найбільш яскравим прикладом є Чернігівська губернія, де в 1917 році всі ключові посади займали жінки [10] і Харківська, де серед керівного складу жодної жінки [11, арк. 1-46]. Енциклопедичний послужний список Є. Б. Бош цілком відповідає загальноукраїнським тенденціям [5]. Вступила до РСДРП в 1901 році у 22-х річному віці далеко від центрів політичної активності в м. Вознесенськ Херсонської губернії (сучасна Миколаївська область), з 1903 року більшовичка, хоча для українських партосередків РСДРП навіть у 1917 році чітке розділення на меншовиків та більшовиків не було притаманним. Тим не менше своїх переконань не змінювала протягом життя на відміну від своєї візаві О. М. Коллонтай (1903-1906 була більшовичкою, 1906-1915 меншовичкою, 1915-1952 більшовичкою) [12, с.2].

На сучасному етапі світового розвитку історичної науки не достатньо проводити лише гендерний аналіз особистості та її оточення, є сенс використовувати й інші методи історичної антропології, таких як: історія дитинства та психоісторія. Тим більше, що сама Є. Бош і її рідна сестра по матері, не менш відома полум'яна революціонерка, О. Ф. Розмирович у своїх автобіографіях акцентували на цьому увагу. Інакше як можна ігнорувати той факт, що всі діти в родині молдавської дворянки Марії Парфент'євни Круссер та «ослов'яниного» механіка Готліба (Богдана) Майша (а після смерті батька мати вдруге вийшла за його рідного брата – Федора Майша) так чи інакше були пов'язані з громадським і революційним рухом. Старша сестра Надія, пішла до сусіднього повітового міста вчителювати в недільну школу, Олексія виключили з миколаївської гімназії за читанням заборонених книг, Федір пішов працювати на завод на знак протесту, що батьки не бажають витрачатися на навчання, а потім отримав диплом про середню освіту та вступив у політехнікум в Німеччині, де й став соціал-демократом, брат Олександр застрелився, щоб не накликати репресій на свого керівника, який добре до нього ставився, генерал-губернатора Бантиша, бо після поїздки-розслідування ленського розстрілу 1912 року в своєму звіті став на бік робітників і цей доклад був використаний Керенським в Думі, за що брата й чекала кара в Петербурзі [13]. Відповідно дві наймолодші сестри Євгенія та Олена стали не просто революціонерками, а найближчими соратницями В. І. Леніна та й займали посади в найвищому керівництві, як до революції, так і після. Обидві пояснюють таку активну політичну позицію всіх дітей родини важкою атмосферою в родині. Утім Євгенія Богданівна описує клімат у родині так: «Первые воспоминания связаны с невеселыми мыслями – мы, дети первого отца, чувствуем себя в семье лишними, заброшенными и нелюбимыми. Отсутствие ласки, отчужденность в семье рано пробуждает в детской душе чуткое отношение к чужому горю и озлобление к счастливым. Постоянный гнет суровых замечаний поработает душу и вместе с тем вызывает протест – протест раба» [7, с. 352]. Олена Федорівна, в свою чергу, своє революціонування пояснює саме оточуючим революційно налаштованим братсько-сестринським середовищем і особливо вплив Федора, а не Євгенії, про яку пише офіційно й сухо, акцент взагалі більше робила на матеріальних аспектах, що дідусь по материнській лінії був дворянином і «прогуляв» свій статок, а її брати та сестри «... не знали роскоши, не знали излишеств, часто даже были лишены необходимого» через те, що «мать и отец (пока он был здоров) проводили все время в постоянно заботе о земле и работали сами от зари до поздней ночи, не покладая рук»[13]. Можливо, брати Майши в силу особливостей ментальності, а мати, як спадкоємиця без спадку надто зациклилися на економії коштів, однак після того як М. П. Майш знову стала удовою, все кардинально змінилось «...в это время не скупилась для меня [Олени]

на всякого рода гувернанток, учительниц и т.д.» і єдиній дочці від другого шлюбу також оплатили навчання в гімназії та на юридичному факультеті у Сорбоні. Скоріш за все саме такий розподіл заклав фундамент майбутнього суперництва, бо керівних посад Євгенія досягла саме в тому осередку, де задовго до неї вже діяла Олена.

Друга половина XIX століття пройшла під знаком «жіночого питання», а на межі XIX та XX століття набрала силу Перша хвиля фемінізму, проте Євгенія не опинилась на її гребні, та й вона її і не обійшла. Скоріш за все не свідомо, але скористалась досягненнями руху ліберального фемінізму. По-перше, старша сестра (вчителька недільної школи) на питання про несправедливість і два її полюси – бідність і багатство, відповіла: «учись, чтоб быть самостоятельной и не зависит ни от кого», таким чином, ще до виходу в Російській імперії у 1909 році книги О. Коллонтай «Социальные основы женского вопроса» була усвідомлена її теза, що «Жіноче питання – це, з рештою, питання шматка хліба»[14, с. 34]. У підлітковому віці друг брата, що відсидів за революційну діяльність на питання про економічну справедливість заявив: «Бросьте, барышня, эти вопросы, они не для вас!... Жизнь хороша, вы прекрасны». Он закончил, схватил меня и стал целовать. Какой это был кошмар! » [7, с. 353, 354]. Тому, по-друге, цілком вірогідно, що ця образа ще в дівочтві її як особистості, вплинула на її не традиційний прихід до опозиційної діяльності: більшість жінок до будь-яких антиімперських організацій (соціал-революційних, соціал-демократичних, українських і т.д.) потрапляли й залишались як додаток до членів чоловічої статі: сестри, дружини або потенційні дружини. Яскравим прикладом є спогади Є.Бош про те, в якому стані вона побачила Київську організацію восени 1907 році: «...я содрогнулась. Полная политическая безграмотность Лели [О.Ф.Розмирович – секретар], легкий флирт партгенералов с окружающими девицами и секретарем, отсутствие плановой работы...»[7, с. 362]. По-третє, Євгенія мріяла про вищу медичну освіту (дядечко Бенц запропонував їхати разом із його дочкою до Англії, але батьки не погодились)[7, с. 357], між іншим даний вибір професії був на стику народництва та фемінізму, на відміну від вибору О. Розмирович (До речі в попередньому своєму дослідженні я допустила помилку, звинувативши Є.Бош в небажанні отримувати вищу освіту [8]). По-четверте, як і будь-яка дитина, обділена материнською любов'ю, а для дівчини навіть більш визначальним є відсутність батька, Євгенія рано вийшла заміж за чоловіка старшого за неї, хоча й родичі цьому безпосередньо сприяли, але вона скористалась своїм правом на «окреме проживання» і паспорт, тобто розлучення де-факто. Дана шпаринка в законодавстві існувала давно, процедура була менш складною ніж церковне розлучення, втім теж не з простих, під час революції 1905 року питання про окремий паспорт для жінок отримало широкий розголос, навіть Державна Рада засідала з цього приводу, але вирішено воно було тільки в 1914 році [15, с. 145–146]. Тому ця дискусія на офіційному рівні могла вплинути на рішучість 28-ми річної матері двох дітей. До речі, як і О. Коллонтай (між іншим, також єдиної дочки від другого шлюбу матері) щодо свого єдиного сина, Є. Бош запропонувала чоловікові залишити дітей, утім доля до полум'яної революціонерки більш низького соціального та матеріального походження була менш привітна: дочок довелось забрати з собою, мрії про медичну освіту власним коштом забути, а при цьому про якісь контакти та грошову допомогу від Петра Бош, не дивлячись на поважний тон щодо його персони в спогадах, призначених О.П.Бош та М. П. Бош, не міститься [7; 16, с. 3]. Тобто, можна констатувати повний розрив з патріархатною структурою життя, що цілком відповідала феміністичній ідеології.

Але червоною ниткою через спогади про все життя проходить сексистська складова гендерної дискримінації, цілком пересічні для будь-якої жінки негативні

моменти в житті викликали в неї шок. Наприклад, як в Курську на етапі їх прийняв п'яний конвой і як солдати стали приставати до жінок; як її ображали підозри засланців: «Довольно мне было пойти на квартиру к 5 товарищам приготовить им обед, когда они зарабатывали гроши на постройке какой-то избы, как сейчас же пополз слух, что я чуть ли не со всеми живу» [7, с. 368-369]. Є. Бош так і не прийняла гендерний порядок, але й до феміністок це її не наблизило, бо планів як змінити в цьому напрямку світ у неї не з'являлось, а лише про світову революцію. Тому й сприймала себе ні як представницю іншої, але рівноправної статі, а в межах «радянського фемінізму» – жінка завдяки зусиллям може піднятися до рівня чоловіка. У наслідок її притаманні характерні висловлювання: «[1917] Как легко дышится в Петрограде, радости амнистии не чувствую, я вся охвачена восторгом раскрепощения – родная стихия, тут я сама себе *господин* [виділено В. М.]» [7, с. 373], тобто цілком фемінна репліка, дуже емоційна і наприкінці чіткий маскулінний маркер.

Із приводу висновків, які можна як гіпотезу надати завдяки використанню методології психоісторії, аналіз мемуарів «Письма к дочерям» презентує, що кожного разу, коли будь-який представник чоловічої статі «презентував» себе як слабку, але ніжну, люблячу людину (брат Олексій, Ю.(Г.)П'ятаков) вона поступалася різноманітними власними прагненнями, бажаннями (спроба самогубства, бажання втекти з дому, з під вінця на навчання, залишитись нелегально в Росії і т.д.) [7, с. 355, 356, 358, 372–373]. А в ті періоди, коли поряд не було таких чоловіків, Є. Бош досягала найбільшої результативності в своїй діяльності та найвищих посад в тих географічних межах, причому дочки її не заважали хоч вона найчастіше згадує про «боротьбу матері та революціонерки». До речі, на сублімації робила акцент і її сестра: «Рано уйдя из семьи, она точно так же перенесла немало горя в личной жизни и вся ушла в партийную работу, где занимала видные и ответственные посты, в особенности в первые годы революции на Украине» [13]. Утім, провідний психоісторик Л. Демоз стверджує: «немає дитинства – немає психоісторії» [17, с. 8] – і, дійсно, втрата батька в ранньому віці, відсутність уваги та любові з боку матері та вітчима-дяді, з одного боку провокувало над прагнення до проявів емпатії з боку чоловіків, яким була притаманна слабкість характеру, при чому під цим малось на увазі – вміння робити перший крок і просити пробачення, бо вона вважала це проявом слабкості, оскільки батьки цього не робили – тобто вона знову в таких ситуаціях поверталась в хаос нещасливого дитинства, яке пройшло в неї під знаком «пошуку себе й сенсу життя», коли позбавлялася привидів дитинства, досягнення не викликали сумнівів. Звідси ця зацикленість на якості власного материнства, але те, що дітей з малечку вона долучала до конспіративної частини роботи [7, с. 366] призвело до того, що дочки стали її соратницями, однодумцями, тобто в кожній мати спровокувала «комплекс Крупської», а чи переорієнтували вони його пізніше на своїх чоловіків, то це вже завдання для наступних досліджень, бо прославились Оля та Марія Бош не тільки за родинним принципом, як, до речі, й широко відома Н. К. Крупська.

Родом із не вихованого дитинства й інший фактор її особистості. Більшість біографів самої Є. Б. Бош, аналізуючи її працю «Год борьбы», завжди роблять акцент на сором'язливості: «В отношении обрисовки образа Евгении Богдановны данная книга дает читателю очень мало и, даже наоборот, способна затемнить действительную роль этой центральной фигуры тогдашней политической жизни, создавшей своей деятельностью благоговейную к себе память товарищей и сосредоточившей на себе всю ярость, клевету и бешенную ругань врагов» [2, с. 5]. Дійсно, слід дуже уважно вчитуватись, щоб віднайти вказівки на її місце в організації, офіційні посади й т.д. Утім, як вже згадувалось до київської організації

РСДРП Є. Бош потрапила наприкінці 1907 року, тобто на початку розгулу політичної реакції у Російській імперії після Першої буржуазної революції 1905-1907 років. Де-факто очолила її у 1909 році, а де-юре Є. Бош була обрана секретарем, без іншого головуючого в лютому 1911 року (до квітня 1912, хоча тільки 20 лютого 1914 року разом з іншими засудженими відправилась на заслання, тобто ще могла здійснювати певне керівництво)[6, с. 12–31], як бачимо цей рок із юридичним статусом постійно її переслідує. Тим не менше, за свідченнями жандармів 1911–1912 роки були періодом найвищої активності Київської організації, а після арешту й заслання Є.Бош знову все пішло на спад, проте й значної фемінізації структури не відбулось, хоч це й було притаманним для маргінальних більшовицьких об'єднань.

Саме в наслідок «реакції» царського уряду в 1909 році в газеті «Соціал-демократ» у п'ятому номері було опубліковано спеціальне рішення ЦК РСДРП, в якому зазначалось щодо припустимості утворення самостійних організацій робітниць, але це допущення презентувалось як «тимчасове» [18], оскільки слід було шукати новий електорат, а головне нові легальні форми роботи, а саме жіночі, навіть феміністичного спрямування товариства, не заборонили. У попередній розвідці вже було презентовано «неприйняття» Є.Бош цього рішення [8]. Утім, напевно, це була пряма чи опосередкована ініціатива О. Коллонтай, а до заснування журналу «Работница» в 1914 році її ідеї не сприймали серйозно, чим і можна пояснити її повернення до більшовиків тільки у 1915 році. Є. Бош цілком слід вважати ортодоксальною більшовичкою саме в «жіночому питанні», вона була проти цієї «фракційності» за гендерною ознакою в партії, бо всім своїм життям прагнула довести, що вона рівня й не чим не відрізняється, що для справжнього революціонера стать ролі не грає, замість того, щоб змусити поважати свою гендерну «відмінність» і не карати себе постійним вибором між материнством і революцією, при цьому не питаючи чоловіків-революціонерів, як вони ставляться до проблеми вибору між батьківством та революцією, якщо вже вона пред'являла до себе претензії, як до особистості без різниці статі. Можливо, саме бурхлива і своєрідна поведінка О. Коллонтай відштовхувала її навіть від визнання й прийняття окремих жіночих осередків, журналів, свят (бо 8 березня – це жіноче 1 травня), що Є.Бош не можна знайти в списках редакторів журналу «Работница», на відміну від її сестри, і не дивлячись на те, що саме на передодні жіночої конференції навесні 1915 року вона вже прибула до Берну, вона не брала участь у Міжнародній соціалістичній жіночій конференції, у якій брали участь майже всі соратниці Леніна, що на той час знаходились в еміграції і сестра, у тому числі [13]. Судячи зі спогадів ні О. Коллонтай, ні О. Розмірович не були для неї авторитетами, можливо їх участь у жіночому русі ще більше переконувала у власних анти феміністичних стереотипах.

З одного боку суто формально Є. Бош досягла найвищих постів. «Група старих товаришів», що написали передмову в 1925 році до її спогадів «Год борьбы...», так описували її роль після Лютневої революції 1917 року: «Организацией Окружного Комитета, который она создала и активнейшим участником которого она являлась, распространением его влияния на юго-западный фронт, до сих пор бывший целиком под влиянием соглашателей, российских и украинских, – было положено начало объединению партийной линии, которое на Всеукраинской партконференции в декабре получило свое завершение созданием Краевого партобъединения» [2, с. 2]. Тому, коли ситуативний уряд радянської УНР був організований 17 грудня 1917 року питання про її членство в Народному Секретаріаті навіть не виникало – вона одразу отримала пост Народного секретаря внутрішніх справ на відміну від О. Коллонтай, яку у склад РНК увели пізніше й на цілком фемінну посаду – народним комісаром державної опіки, якої не було з дня заснування уряду,

та й сама посада була створена Леніним «під неї» [19]. Утім неприйняття ортодоксальними більшовиками «жіночого питання» саме серйозно «наздогнало» Є. Бош у Харкові. Авторитет її як керівника не піддавався сумнівам, у іншому випадку одразу б обрали того ж Артема, який безперечно на це претендував і мабуть від безсилля створив їй жахливі умови й для роботи й для проживання, в місті, де вже він користувався авторитетом [8; 7, с. С. 152–153, 385]. Той же Ленін далі «загравання» із соціалістичним або радянським фемінізмом не зміг піти: не вистачило сміливості та рішучості юридично оформити «фурію червоного терору» як голову першого радянського уряду в Україні в той момент, коли не було їй альтернативи у всеукраїнському масштабі, коли в усіх складах Центральної Ради були представлені жінки, як і в усіх Центральних Комітетах партій антиімперського спрямування, коли Олександра Коллонтай отримала прізвище «валькірія революції», а баронесса де Бодє «біла валькірія» [20]. Усі наступні її посади були менш значним, але так само не фемінні, так само престижні для представниць «другої статі», втім це вже проблематика для наступних досліджень.

Таким чином порівнюючи Є.Бош та О.Коллонтай, можна констатувати, що не дивлячись на різну особисту психоісторію, кожна з них досягла значних посад у більшовицькій владі, але й кожна по-своєму прогнала заперечуючи той ліберальний фемінізм, результатами якого так активно користувались, обидві стали «тимчасомвими» в кризових ситуаціях для партії, у перспективних планах їм місця не було. Втім, кожна створила прецедент, на який може спиратися політично-активне жіноцтво як в Україні, так і в Росії.

РЕЗЮМЕ

В статье с помощью гендерного подхода анализируется личность Евгении Богдановны Бош (1879–1925) как лидера большевиков на Киевщине и главы первого советского правительства УНР. Автор выясняет: возможно ли Е.Б.Бош считать украинским прототипом более известной российской первой женщины-министра А. Н. Коллонтай. Также исследуется судьба ее революционных достижений в историографии различных периодов.

Ключевые слова: гендер, феминизм, маскулинный.

SUMMARY

The identity of Yevgeniya Bogdanovna Bosch (1879-1925) as the leader of the Bolsheviks in the Kyiv region and also the head of the first Ukrainian People Republic Soviet government has been analyzed. The author finds out whether it is possible to consider Ye.B. Bosch a Ukrainian prototype of the more famous first Russian female Minister A.M. Kollontay. Her revolutionary achievement contribution in historiography of different periods has been researched.

Key words: gender, feminism, masculine

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бош, Е. Национальное правительство и Советская власть на Украине [Текст] / Е. Бош. – М., 1919. – 55 с.
2. Бош, Е. Год борьбы. Борьба за власть на Украине с апреля 1917 г. до немецкой оккупации [Текст] / Евгения Бош – М., Л. : Государственное издательство, 1925. – 266 с.
3. 1917 год на Киевщине. Хроника событий. – К. : ГИЗ Украины, 1928 – 583 с.
4. Ленин, В.И. Полное собрание сочинений: 5-е изд. в 55 т. [Текст] / Владимир Ильич Ленин. — М. : Изд-во политической литературы, 1970. – Т. 49. – 706 с.

5. Бош Евгения Богдановна. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://hrono.ru/biograf/bio_b/bosh_eb.php. — Загол. з екрану.
6. Тимченко, Ж.П. Євгенія Богданівна Бош [1879–1925] [Текст] / Ж. П. Тимченко – К. : Політвидав України, 1964. – 92 с.
7. Бош, Е. Б. Год борьбы. – 2-е изд. с прил. биограф. авт. [Текст] ; под научн. ред. П. Л. Варгатюка / Евгения Богдановна Бош. – К. : Политиздат Украины, 1990. – 446 с.
8. Воронина, М. С. Бош – фамилия без женских маркеров / Частное и общественное: гендерный аспект: Материалы Четвертой международной научной конференции РАИЖИ и ИЭА РАН, 20–22 октября 2011 года, Ярославль/ Отв. редакторы: Н. Л. Пушкарева, Н. В. Новикова, М. Г. Муравьева. – М.: ИЭА РАН, 2011. Т. 1. – 555с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ms-solutions.ru/index.php?option>. — Загол. з екрану.
9. Державний архів Харківської області (Далі ДАХО), ф.П-10, оп. 1, спр. 11, 48 арк.
10. Вороніна, М. С. Більшовички Чернігівщини, як гендерно-ментальне виключення з правил (початок 1900-х – кінець 30-х рр.) [Текст] / М. С. Вороніна // Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія»/ Харківський національний університет імені Г.С.Сковороди. — Вип. 41. – Харків : Майдан, 2011. – С. 11–16.
11. ДАХО, ф. П-10, оп.1, спр. 54, 46 арк.
12. Чикалова, И. И. Армант и А. Коллонтай: Феминизм, коммунизм и женский вопрос в послереволюционной России // Материалы международной научной конференции [Александра Коллонтай: теория женской эмансипации в контексте российской гендерной политики], (Тверь, 11 марта 2002 г.) ; под ред. В. И. Успенской. – Тверь, 2003 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvergenderstudies.ru/main.php>. — Загол. з екрану.
13. Розмирович Елена Федоровна. (1886-1953; автобиография) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.biografija.ru/show_bio.aspx?id=112447. — Загол. з екрану.
14. Коллонтай, А. Социальные основы женского вопроса [Текст] / Александра Коллонтай – СПб. : Тип. «Т-во Худож. Печати», 1909. – 431с.
15. Вороніна, М. С. Мешканки міст Харківської губернії: гендерна дискримінація та динаміка змін (1861–1917 рр.) [Текст] : дис. ... кандидата іст. наук: 07.00.01/ Вороніна Марина Сергіївна. – Харків, 2005. – 205 с.
16. Юкина, И. И. Александра Коллонтай и русский феминизм // Материалы международной научной конференции [Александра Коллонтай: теория женской эмансипации в контексте российской гендерной политики], (Тверь, 11 марта 2002 г.) ; под ред. В. И. Успенской. – Тверь, 2003 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvergenderstudies.ru/main.php>. — Загол. з екрану.
17. Демоз, Л. Психоистория [Текст] / Ллойд Демоз – Ростов-на-Дону : «Феникс», 2000. – 512 с.
18. Успенская, В. А. Коллонтай: радикальный проект женской эмансипации / Материалы международной научной конференции [Александра Коллонтай: теория женской эмансипации в контексте российской гендерной политики], (Тверь, 11 марта 2002 г.) ; под ред. В. И. Успенской. – Тверь, 2003 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvergenderstudies.ru/main.php>. — Загол. з екрану.
19. Коллонтай Александра Михайловна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/kollontay_am.php. — Загол. з екрану.
20. Баронесса де Бодэ – легенда Белой армии – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://my.mail.ru/community/history0/418D3E3FAC7325B0.html>. — Загол. з екрану.